

TÜRKİYE'DE ÖLÜ VE ÖLÜMLE İLGİLİ ANLATILAR KATALOGU ÜZERİNE-V

Doç. Dr. Nevzat GÖZAYDIN

Türk folklorunun en zengin dallarından biri olan "anlatı" türleri içinde efsanelerimizin varlığı bir hayli önemli yer tutmaktadır. Masallarımız, bilmecelerimiz, hikâyelerimiz ve diğer türler gibi efsanelerimizin de zaman zaman değişik şekillerde ve çeşitli gazete ile dergilerde yayımlandığını biliyoruz. Ancak masallarımızın ve bilmecelarımızın bir katalogu olmasına rağmen, efsanelerimiz konusunda bütünleştirici bir katalog bu güne kadar yayımlanamamıştır. Efsanelerin masal, bilmece ve diğer türlere göre daha büyük sayılara ulaşması, öyle sanıyorum ki, bir "efsane katalogu" için çok büyük organizasyonlara, yaygın derlemelere, geniş bir kadroya ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır. Böylesine büyük bir düzenleme de ancak ya devletin ilgili kuruluşlarında; söz gelimi Kültür Bakanlığının Folklor Dairesinde, ya da önemli ölçüde maddi ve manevi destek alabilen özel kuruluşlarda gerçekleştirilebilir. Ne yazık ki, adı geçen kuruluşun yirmi-beş yıldan beri günümüze kadar böyle geniş soluklu çalışmalarını gerçekleştiremediğini de biliyoruz. Bütün derlemecilere, amatör ve profesyonel araştırmacılara, üniversitelerde folklor ve halk edebiyatı derslerini izleyip bu alanda, 'karınca kararınca' birşeyler yapmak isteyenlere yol gösteren, yöntem öğretene, başvuru ve el kitapları bu güne kadar ne hazırlanmış, ne de yayımlanmıştır. Yıllar önce aynı dairede komşu dalda öğrenim yapmış bir elemanın ciddi bir biçimde hazırladığı, konuların bölümlenmesini gösteren çalışmanın da kişisel kârisler yüzünden gün ışığına çıkartılmadığı, bu alanda öğrenim yapmadan bu dairenin hasbelkader yöneticiliğine getirilmiş olanların, böyle ciddi çalışmalar ve değeri ancak bilim adamlarınca bilinecek eserler yerine, "lâf olsun torba dolsun" kabilinden dar kapsamlı kitapların yayımlanması, basit sergilerin, bazı toplantıların dernek ve vakıflara düzenlettirilmesi gibi zaman öldüren işlerle uğraşarak, bol bol yurt dışı gezilerle kendi kültürünü atırmaya çaba göstermesi sonunda, Türk folklorunun bu gün, değil yurt dışında, yurt içinde bile bir birlik içerisinde görülemediği, bütünlük gösteren ciddi monografilerin ise

daha uzun yıllar görülemeyeceği açık bir gerçek olarak önümüzde durmaktadır.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen yine de umutsuzluğa kapılmadan birçok bilim adamı kendi çabalarıyla bazı eserler vermeye çalışmaktadırlar. Atatürk Üniversitesindeki Erzurum'la ilgili çalışmalar, Selçuk Üniversitesinde kurulan araştırma birimi ile yine üniversitelerde yoğunlaşan bu tür çalışmalar, umut ederiz ki, yakın bir gelecekte, el kitapları, kılavuzlar, sözlükler ve monografiler olarak okuyucuların ellerine geçebilir.

Bu arada bizim yıllardan beri derlediğimiz, derlettiğimiz, basılı malzemeden izlediğimiz bir dal olan "Ölü ve ölümlle ilgili anlatılar" hakkında bu güne kadar dört ayrı yazı¹, arşivimde bulunan dört binin üzerindeki malzemenin ancak pek küçük bir bölümünü gün ışığına çıkarabilmiştir. Bu yazıda günümüze kadar hiç yayımlamadığım yeni iki madde içerisinde derlenen malzemenin sergilenmesi gerçekleşecektir. Katalogun taslak hâlini daha önce yayımladığım² için burada uzun uzun tekrar etmeyeceğim. Ancak aşağıda görülecek olan malzeme, katalogun (M) bölümündeki "Tehlikeli Ölü" ile ilgilidir. (P) bölümü ise "Ölmediği Halde Ölü Görünen ve Öldüğüne İnanılanlar" başlığını taşımaktadır.

*Motif Index of Folk-Literature*³ bu konu için ayrı bir bölüm açmış, aktarılp işlenen binlerce örnek önce E0/E199 numaraları arasında "Canlanış" ana bölümünde alt dallara ayrılmış ve E200-E599 numaraları arasında "Hayaletler ve Diğer Hortlaklar" ana başlığını taşıyan beş ayrı alt dalda, çeşitli konu birliklerinde toparlanmıştır. Bu konu birlikleri genellikle onlu sayıları gösteren bölüklerde bir araya

1 a) "Ölü ve Ölümle İlgili Anlatılar Katalogu Üzerine" *Türk Folkloru Araştırmaları* (1984), Kültür ve Turizm Bakanlığı-Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 57, Ankara, 1984, s. 97-118.

b) "Ölü ve Ölümle İlgili Anlatılar Katalogu Üzerine"

Türk Folkloru Araştırmaları (1985/2), yukarıdaki yer, Ankara, 1985, s. 49-82.

c) "Ölü ve Ölümle İlgili Anlatılar Katalogu Üzerine"

Gazi Üniversitesi-Basın Yayın Yüksek Okulu Dergisi, Ankara, Sayı: 6 (1984), s. 79-157.

d) "Türkiye'de Ölü ve Ölümle İlgili Anlatılardaki Bazı Motifler Üzerine"

Türk Halk Edebiyatı ve Folklorunda Yeni Görüşler, c. 1, Haz.: Feyzi Hacı, Ankara 1985, s. 263-279.

2 bkz. Dip not 1/d.

3 Stith Thompson: *Motif Index of Folk-Literature*, 6 cilt, 1955-1958 (İkinci baskı)

getirilmiş; ayrıca onlu bölüm içerisinde her sayı ile bunun alt basamakları, bir başka deyişle başka varyantları da içeriklerine göre tek tek sıralanmıştır. Burada daha açık bir sergileme için, söz gelimi, E220 bölümündeki durumu aktarmak istiyorum:

- E220 Ölünün akrabalarına kötü niyetli dönüşü
- E221 Ölünün eşine kötü niyetli dönüşü
- E221.1 Ölü zevcenin kocasını ikinci evlilikte tacizi
- E221.2 Ölü zevce kocasının ikinci karısını azarlar
- E221.2.1 Ölü zevce kocasının ikinci karısını üvey çocuklara kötü davrandığı için azarlar
- E221.3 Ölü koca karısının ikinci eşini (sevgilisini) azarlar
- E221.4 Ölü koca parasını harcadığı için karısını azarlar
- E221.5 Ölü zevce kocasına onu ölümü sırasında ihmal ettiğinden işkence yapar
- E222 Ölü annesinin kötü niyetli dönüşü
- E222.0.1 Anne kızı taciz eder
- E222.1 Annenin hayaleti kızı parçalamayı dener
- E222.2 Ölü anne, kendi istememesine rağmen evlenen kızını taciz eder
- E222.3 Ölü anne katil oğluna lânet dilemek için geri gelir
- E225 Öldürülmüş çocuğun hayaleti
- E222.5.1 Bebek düşüğünün hayaleti
- E226 Ölü erkek kardeşin dönüşü
- E226.1 Ölü erkek kardeş kız kardeşin kibirliliğini kınar
- E228 Ölü kız çocuk annesini kendi çehizini tabuta koyması yüzünden sitem eder
- E229 Ölü yakınlarına kötü niyetle geri döner-çeşitlemeler
- E229.1 "Eğer senin yakın akrabam olmasaydım..."

Görüldüğü gibi sadece bu bölümde bile birçok değişik anlatılar kümelenmiş ve içeriklerine göre ayrı ayrı belirtilmiştir. Arşivimizde

bulunan bütün malzemenin bu şekilde çok özel noktalara göre ayrı ayrı biçimlendirilmesi ve sınıflandırılması bir hayli zaman isteyen, maddi ve manevi destek bekleyen büyük bir çalışma olacak durumdadır. Böyle büyük bir çalışmayı kendi kısıtlı imkânlarımızla ortaya çıkaramayacağımız için, şimdilik bu malzemeyi kısa maddeleri belirtip sergileyerek gün ışığına çıkarmak istiyorum. Yukarıda belirttiğim ve diğer yazılarımda da sözünü ettiğim gibi, bu katalogta yer alan bütün maddeler bittikten, malzemenin sergilenmesi sona erdikten sonra ancak kesin bir katalogun sınırları ortaya çıkacak ve katalog ancak o zaman değişmez ve kalıcı bir katalog olacaktır.

Bu arada şunu da belirtmem gerekir. Derlemelerimiz bu gün bile devam etmektedir. Gerek kendi alan çalışmalarımız sırasında, gerek zaman zaman konuya dikkatini çektiğimiz öğrencilerimiz eliyle her yıl değişik varyantlar arşivimize girmektedir. Bu yüzden henüz son biçimi almamış olan katalogumuzun eksiklikleri olacağı da şüphesizdir.

Diğer yazılarımızda da yaptığımız gibi kaynak kişilerle ilgili bilgileri her metnin sonunda vermek yerine yine, en sonda belirli kalıpları da (a, b, c, d) şeklinde göstererek aktardım. Diğer yazılara ulaşamayanlar için bunları kısaca belirtmemizin yararlı olacağını sanıyorum:

- a) Kaynak kişinin adı, soy adı, varsa lâkabı,
- b) Doğum yeri, tarihi, tahsili, işi, mesleği,
- c) Anlattığını nerede, kimden, ne zaman görüp duyduğu, öğrendiği
- d) Derleme yeri, derleyicinin adı, soy adı.

Bu kısa açıklamalardan sonra şimdi (M) ile (P) maddelerinden seçtiğimiz örneklere geçebiliriz.

Ancak bu katalog içinde yer alan diğer bazı maddelerde olduğu gibi, (M) bölümünü bazı alt dallara ayırmak istediğim için onları da burada göstermek doğru olacaktır:

M. Tehlikeli Ölü

- a) Kötü huylu hortlak

(İnsanı ve hayvanı rahatsız eder; mezarlıktan geçenleri ürkütür; intikam için korkutur...vb.)

- b) Mezarındaki tehlikeli ölü

(Yaşayan birinin eşyasını birlikte götüren ölü, eşya sahibini rahatsız eder...vb)

c) Hortlağın yaptığı büyüler, işlemler.

M) Tehlikeli Ölü:

1. "Eşim, Sinop'un bir kazasında memur olarak çalışıyordu. Evimiz kasabanın epeyce dışında idi. Eşim her gün işe gitmek için uzun bir yol yürür ve bir de kasabanın mezarlığının yanından geçirdi. Kasabada mezarlığın içindeki bir mezarda bazı geceler ışık yandığını, bazan da sesler duyduklarını söylerlerdi. Bizler böyle söylentilere inanmazdık. Fakat bir kış günü eşim eve yüzü sapsarı bir şekilde geldi. Ben de korkmuştum. Ne olduğunu sordum. Bana: "Mezarlıktan geçerken önce birtakım sesler duydum. Sanki birisi çok yakınımda bağıyordu. Arkama dönüp baktığımda hiçbir şey görmedim. Yine yürümeye başladım. Bu sefer yine aynı ses bağırmaya başladı. Duymazlıktan gelerek yürümeye başladım, bu sefer de sanki arkamda biri varmış gibi oluyordum, Baktığımda yine bir şey göremiyordum. Yürümeye başladığımda sanki birisi beni yavaş yavaş izliyordu. Hem de acı acı bağıyordu ama birşey göremedim, eve nasıl geldiğimi Allah bilir" dedi. Sonradan kasabalılardan öğrendik ki çok eskiden kasabada kötü kalpli, hırsızlıkla geçinen biri varmış. Bir gün yine hırsızlık için gittiği bir evde, evin hanımını öldürmüş. Evin sahibi de onu pusuya düşürerek vurmuş. O adamın ruhu bazı zamanlarda böyle yoldan geçenleri korkutmuş. Tabii bunlar söylentiden başka bir şey değildi."

2. "Bir adam yolculuğa çıkıyor. Birçok yerleri dolaştıktan sonra bir köye geliyor ve geceyi burada geçirmeye karar veriyor. Dolaşırken boş bir köşkle karşılaşır. Köşkün sahibini soruşturuyor ve kaybolduğunu, köşkün uğursuz olduğunu, kimsenin giremediğini öğreniyor. Çevredekiler ona, inlerin, cinlerin dolaştığı bu köşte kalanların korkudan öldüklerini anlatıyorlar. Adam bunlara inanmıyor ve köşte kalmaya karar veriyor... Gece yatağında yatarken birden gıcırtilar duyuyor. Yatakta oturuyor ve elinde elektrik feneri ve tabancayla beklemeye başlıyor. Bu arada da çıkarılmış olan söylentilerin birkaç muzibin şakası olduğunu düşünüyor. Tam o sırada odasına doğru yaklaşan madeni ayak sesleri duyuyor. Hâlâ olayın bir şaka olduğunu düşünürken, birden kapı açılıyor ve karşısında bir iskelet belirtiyor. Adam iskeleti ateş etmekle tehdit edip artık bu oyuna bir son vermesini isteyince, iskelet, derinden gelen bir sesle, 'dene' diyor. Sonuçta adam ateş ettiğinde bunun hiçbir işe yaramadığını görüyor. Bu kez gerçekten

korkmaya başlıyor. Ancak hayalet ona hiçbir kötülük yapmaksızın, o aşamaya kadar gelebildiği için tebrik ediyor ve kendisini dinlemesini istiyor. Ve ona şunları söylüyor: "Ben, bu köşkün kayboldu sanılan sahibiyim. Kardeşim servetimi ele geçirebilmek için beni öldürdü ve mahzene gömdü. Sadık uşağımın ve benim mezarlarımızı mahzende bulabilirsin. Kardeşim de bir kazada öldüğü için hiç varisimiz yok ve bu köşkle belediye ilgileniyor. Ben bahçedeki kulübede gömülü olan servetimi sana veriyorum. Ancak tek şartım var. Sen ve ailen bu köşkte oturup buraya hayat vereceksiniz, bu yörede oturanlara yardım edeceksiniz. Şimdi... Bana sormak istediğin bir soru var mı?" Adamın, ne zaman öleceğini öğrenmek istemesi üzerine, "ben sana ölümünden on dakika önce haber veririm" diyor. Ertesi sabah adam kalkıp balkona çıktığında, kendisini merak eden kasabalıların evin önüne geldiklerini görüyor. Gelenlere öğrendiklerini açıklıyor ve mahzene indiklerinde iskeletleri buluyorlar. -Adam sonuçta evi satın alıyor... Aradan yıllar geçiyor. Bir gün adam torununun düğününde, elinde içki bardağıyla bahçeye çıkıyor ve iki seyisin kavga ettiklerini görüyor. Tam onları ayırmaya karar vermişken "Dikkat öleceksin" diye bir ses duyuyor. Tam o sırada seyislerden biri silahını çıkarıyor ve ateş ettiğinde kurşun öbür seyise değil, adama isabet ediyor. Adam ölüyor."

3. "1943 yıllarında Bingöl'e bağlı Terek Köyünde şimdi 60-65 yaşlarında olan kirvem M. Ali Altay yazın yaylada kalyormuş. Bir gün gece yarısı yayladan köye inmek mecburiyetinde kalmış ve yolu da mezarlıktan geçiyormuş. Mezarlıktan geçerken biraz korkmuş. Bir bakmış ki uzun beyaz bir cisim önüne çıkmış onu takip etmiş etrafına dolanmış bu kaçmış yine kurtulmamış onu kovalamak istemiş. Adama bu defa o beyaz, uzun cisim tavşan kılığına görünmüş ve etrafında dolanmaya başlamış. Adam derhal bıçağını çıkarıp tavşana saldırmak istemiş, sağa sola savurmuş bıçağını, bu defa tavşanın tilki, tazi gibi hayvanların kılığına büründüğünü görmüş; ona saldırmış, habire bıçağını daima değişen hayvana sallamaya başlamış. Bir ara bakmış ki yaralanmış. Meğerse savurduğu bıçak darbelerini hep kendisine vuruyormuş; yavaş yavaş gün ağarırken eve doğru yola koyulmuş yarı baygın ve yorgun bir halde."

4. "Amasya'nın Gümüşhacıköy ilçesinin Yerkuzlu Köyünde yeni evlenen bir gelin gerdek gecesi ölüyor. Gelin öldükten sonra daha kırkı çıkmadan damadın babası oğluna yeniden bir kız buluyor ve evlendirmeye kalkıyor. Düğün hazırlıklarına başlıyor. Durumlar böyle iken ölen gelin damadın rüyasına giriyor ve "Fehmi benim üzerime gül koklama"

diyor. Damat bunun üzerine çok korkuyor ve babasına ben düğünden vaz geçtim diyor, ama babası dinlemiyor, bu düğün olacak diyerek diretiyor. Düğün hazırlıklarına devam ediyor. Ölen gelin de taa düğün gecesi olana dek damadın rüyasına girmeye ve korkutmaya devam ediyor. Sonunda düğün oluyor. Düğün gecesi yani yine gerdek gecesi eve yıldırım düşüyor ve damadı, gelini, damadın babasını ve damadın anasını öldürüyor.”

5. “Olay Bolu’da geçer. Fadime adında bir kadının kocası ölür. Öldükten birkaç gün sonra adamın dışardan sesi gelmektedir. “Fadime gel, Fadime gel” diye. Kadın böylece 3-4 gece korku içinde sabahı eder. Bundan sonra kadın hocaya gider. Durumu anlatır. Hoca da şöyle der. Sakın ola ki ses vermeyesin rüyada falan ses verirsen sen de öteki dünyaya göçersin. Bunun üzerine kadın bir süre geceleri hiç uyumamış, 10 gün kadar sonra adamın sesleri bir daha duyulmamış.

Komşuların söylediğine göre koca yaşamında çok aksi biriymiş öyle pek komşusu falan yokmuş. Ayrıca karısına da çok kötü davranmış.”

6. “Dava 1973 Temmuz ayında başıma geldi. Babamlarla beraber komşu köy Akharım altında pirinç ekiyorduk. Babam ikindiden sonra köye gitti. Köyümüzün adı Yedi Gürle. Giderken bana da “Akşam ezanından sonra köye gelirsin” dedi. Kendi yürüyerek gitti. Ben geç gideceğim için beygiri bana bıraktı. Ben akşam ezanından sonra köye değil de, Akharım’a gitmeye niyetliydim. Beygire atladım. Niyetim bir iki çay içip sonra da iki köy arasındaki kestirme patika yoldan köye gitmekti. Kahvede oturup iki çay içtikten sonra kalktım, beygire atladım, vakit ezanla yatsı arası iki köyün arasındaki bu kestirme yolun ortalarına yakın bir yerde mezarlık var. Yol da tam mezarlığın ortasından geçiyordu. Mezarlığa kadar rahatça geldim. Tam mezarlığa girdim ki boydan boya beyaz çarşaf gerildi. Beygir yerinde çakıldı kaldı. Ben çok fena korkmuştum. Beygiri zorluyorum bir türlü gitmez belimde silah var. Silaha sarıldım, ateşledim. Çarşafta hiç hareket yoktu. Beygir terden cıvık cıvık oldu, köpürdü. Ne yapacağımı şaşırılmışım. Beygir bir hamle yaptı. Son sürat çarşafı yarararak geçtik. Beygiri durdurmak imkansız. Beygirin semerine yapıştım. O bozuk yolda zor duruyordum beygirin üstünde. Evi geçtik beygir hâlâ durmuyor. Aşağı yukarı yarım saat beygir üstünde durmadan koştuk. Ve sonunda durdu. Bu arada köyü de geçmiştik. Korkudan titriyordum. Beygirden indim, beygir terden bembeyaz köpük kesmiş, yürüyerek eve kendimi zor

attım. Evdekiler beygiri o halde görünce şaşkırdılar. Ne olduğunu sordular. Başımдан geçenleri anlattım. Kırk güne kadar ölmezsem bir daha ölmem dedim. Hemen yattım. Bütün gece o durum gözümün önünden gitmedi.”

7. “Bir akşam 23.00 sıralarında bostan beklemekten dönerken karşıki yamaçtan aşağıya iki atın çektiği bir arabanın son hızla indiğini gördük. Bunu komşu köyün insanlarının arabası olduğunu ve onların odun çaldıklarını sandık. Yanımızdakilerden bir kaç arabaya taş attılar. Arabaya isabet eden her taştan sonra bir ateşin parladığını gördük. O arada bizden yaşça büyük bir kadın “bu cinlerin arabasıdır. Sizden önce onu taşıyan birinin ağzı, yüzü çarpıldı. Siz de çarpılacaksınız” dedi.

Korktuk, koşarak uzaklaştık. Şimdi oralarda hâlâ arabalı cinleri görenler oluyor. Ben bir daha cesaret edip gidemedim.”

8. “Bizim köyün mezarlığı tam köyün kenarındadır. Buradan eskiden yürüyemezdik. Eğer yolumuz muhakkak mezardan geçecekse, yalnız gitmemize imkan yoktu. Köye giriş yolu da mecburen mezarlığın yanından geçiyordu. Bir gün ben komşu köye bir arkadaşı görmeye gitmişim. O zamanlar genç olduğum için, çok da cesaretli ve delikanlıydım. Arkadaşımla beraber akşama kadar köyde eğleştik. Akşam olunca ben gitmek için köyden ayrıldım. Bizim köyle arası da yayan 45 dakika ya gelir ya gelmez. Dedim ya genç olduğum için gece yola çıktım, şimdiki aklım olsa imkanı mı var. Bizim köye yaklaştım. Mezarlar görünmeye başlamıştı. Tam orta yere geldiğimde yola yakın bir mezardan acayip uğultular, birtakım acayip sesler işittim. Ben daha önce böyle şeyleri duyduğum için, biraz ürkütüm. İçimden dualar okuyarak, euzü besmele çekerek yoluma devam ettim. Bu sefer önüme hiç yoktan bir köpek çıktı. Gözleri sanki fener gibiydi. Durmadan havlıyor, üzerime üzerime geliyordu. Ben ne kadar kovaladıysam hiç kaçmıyordu. O sırada yerden bir taş alarak attım, tam başına isabet etmesine rağmen hiçbir şey olmadı. Yani başka bir köpek olsa muhakkak geberirdi. Böyle havlaya havlaya beni takip ediyordu. Mezardan bir hayli uzaklaşıp köye yaklaştığım halde, köpek hâlâ peşimde ve o acayip uğultular hâlâ devam etmekteydi. Uğultular bazen kahkaha, çığlık, inilti ve ağıt gibi oluyordu. Köye iyice yaklaştım ama benim de iflahım kesildi. İlk evleri görünce ferahladım. Köpek aniden yokolmuştu. Kendimi eve zor attım. Bir hafta kendime geledim. Bunu köylülere anlattığımda, bana neden yalnız ve gece geldiğimi, iyi ki korkudan ölmediğimi söylediler. Komşularımız da, aynı benim tarif ettiğim mezardan hep aynı

uğultular geldiğini, kimi zaman eşek, kimi zaman kedi, kimi zaman tavşan şeklinde görünerek gelen geçenleri rahatsız ettiğini söylediler. Biri daha oradan geçmemeye, yalnız yola çıkmamaya karar vererek eve döndüm. O gün bu gündür, hâlâ aynı şekilde o mezarlıktan gece geçmek pek tekin değildir.”

9. “Biz muhacir göçmeniz. Selanik'ten geleli aşağı yukarı 60 sene oldu. Orda bizim mahallede bir ev vardı. Eve kim girerse ertesi günü sağ çıkmıyordu. Ölüyordu. Kadının birisi ben bu evi tutcam dedi. Tuttu. Akşamleyin evde 50-60 cm. boylarında bir kız çocuğu evin bodrumundan çıkmış. Gelmiş kadına “bana iş var mı?” diye sormuş Kadın temizlik yap demiş, yapmış. Sabaha kadar hep iş var mı, diye sormuş, kadın da hep iş bulmuş. İş bulamadın mı öldürürmüş insanı. Şimdiye kadar eve girenler bir veya iki iş bulmuşlar, sonra bulamamışlar. Ve nihayet sabah olmuş. Bu hal iki gün devam etmiş. Üçüncü gün kadın, sabaha karşı kız bodruma girerken üzerine bir çuval atmış. Kız çuvalın altında para olmuş kalmış. Ve bir daha da kimse çıkmamış”.

P) Ölmediği Halde Ölü Görünen ve Öldüğüne İnanılanlar:

1. “1974 yılının Haziran ayı içerisinde burada şöyle bir ölüm olayı meydana geldi: O zaman 18 yaşında olan Mehmet Yener adındaki arkadaşımız bir gün tarlada çalışırken küt diye yere düşmüş. Hemen tarladaki diğer çalışanlar başına toplanmışlar. Bütün uğraşlara rağmen Mehmet'i kendine getirememişler. Ailesi ve yakın çevreleri Mehmet'in öldüğüne kanaat getirmişler. Hatta Mehmet'i bazı hocalara dahi götürmüşler. Hocalar da bu çocuk ölmüş demişler. Bunun üzerine gerekli hazırlıklar ölü için yapılmış. Mehmet'i yıkayıp kefene sarmışlar, tabutun içine koyarak mezarlığa götürmüşler. Tabutu tam mezarlığa indirdiklerinde tabuttan sesler gelmeye başlamış. Durum böyle olunca tabutu mezardan yukarı çıkarmışlar. Mehmet gözlerini açmış, beni niye diri diri gömüyorsunuz dercesine bakıp duruyor. Mehmet tabutun içersinden kalkınca sağa sola korkudan kaçışanlar olmuş. Sonra Mehmet'in tarlada sıcağın çalışırken, bünyesinin zayıf olması sonucu bayıldığını anlamışlar. Bugün Mehmet Yener hâlâ sapasağlam. Doğubeyazıt'ta yaşamaktadır.”

2. “Hocanın birisi İstanbul'da gezerken bir mahallede başına şöyle bir olay gelmiş. Bir evin önünden su akıyormuş. Hoca orada bulunan kalabalığa “Bu su nedir” diye sormuş. Kalabalıktan bir tanesi “Burada cenaze yıkıyor, onun suyu akıyor” demiş. Hoca da bunun

üzerine “Bu cenaze ölü değil” demiş. Ve yoluna devam etmiş. Hoca gittikten sonra cenaze kıpırdanmaya başlamış. Biraz sonra gözlerini açmış ve ayağa kalkmış. Cenazeyi yıkayanlar şaşkın şaşkın aralarında konuşurlarken hoca ile konuşan zat hemen hocanın arkasından koşmuş. Araya araya sonunda hocayı bulmuş ve ölünün gerçekten ölü olmadığını, hocanın bunu nasıl bildiğini sormuş. Hoca da cenazeyi yıkarken akan suyun buharlaştığını, aslında ölü olan birisinin cenazesi yıkılırken suyunun buharlaşmaması gerektiğini söyler. Bu cenazenin suyunun buharlaştığını gördüğü için cenazenin ölü olmadığını anladığını ve bu sebeple ölü değildir dediğini söylemiş”.

3. “Trabzon’da, Hasan adlı bir adam 1948 yılında ölmüş. Adamın 2 oğlu, 2 kızı ve hanımı varmış. Aradan üç gece geçmiş. Dördüncü gece evdeki kalabalık dağılmış. Gece yarısı kapı çalınmış. Açtıklarında babalarını karşılarında gören çocuklar çok korkmuşlar. Adam, herkesi sakinleştirdikten sonra, başından geçenleri anlatmış. Mezarın içinde kendine geldiğinde bağırmış ama sesini kimseye duyuramamış. O sırada yandan “gecenin yarısıdır bağırma, gündüz bağı” diye bir ses gelmiş. Yandaki mezarda bir evliya varmış. Bir ara ses “şimdi bağı” demiş. Oradan geçen bekçi bağırma sesini duyunca düşmüş bayılmış. Bekçiyi yoldan geçenler görmüş ve hastahaneye kaldırmışlar. Kendine gelen bekçi, başından geçenleri anlatmış. Bunun üzerine, hastahaneden iki kişi mezara gelmiş ve sesi onlar da duymuşlar. Adamın mezarını bulduktan sonra, adamı dışarıya çıkarmışlar. Bu arada mezarın içine bir miktar kan aktığını görmüşler ama neresinden aktığını bulamamışlar. Adam, bu olaydan sonra soy adını değiştirerek “Hasan Hiçkorkmaz” koymuş. Şimdi hâlâ yaşıyor” ve 58 yaşında. İstanbul’da oturuyor ve bir fabrikada işçi olarak çalışıyor.”

4. “Ankara-Hamamönü, Divan Sokakta, Osman Efendi adlı bir fırıncı vardı. Bu adam, gece sabaha kadar fırında çalışır, sabah eve gelir akşam iş saatine kadar uyurdu. 1955 yılında bir kış günü gene böyle bir iş dönüşü fırından aldığı közü odasına koyarak uykuya yatmış. Akşam iş saatinde karısı, Osman Efendiyi uyandırmaya geldiğinde onun öldüğünü görmüş. Hemen hastahaneye kaldırmışlar. Doktor ölmüş raporunu verince morga koymuşlar. Morgtaki soğukla kendine gelen Osman Efendi kapıya giderek oradaki bekçiye seslenmiş. Bekçi korkarak kaçmış. Sonra gelen polisler ve doktorlar gerekli işlemleri yaptıktan sonra Osman Efendiyi serbest bırakmışlar. Bu olaydan sonra Osman Efendi, kendisine öldü raporunu veren doktoru mahkemeye verdi ve mahkemeyi kazandı.”

5. Güllü'nün başından on sene kadar önce başka bir olay daha geçti. Evinde otururken birden fenalaşmış ve düşmüş. Nabızı, kalbi durmuş. Evdekiler de öldü diye gömmek için gereken hazırlığı yapmaya başlamışlar. Onu bir yer yatağına yatırmışlar, üstüne de bir çarşaf örtmüşler. Fakat birden bire Güllü kendine gelmiş ve orada ne olduğunu sormuş. Herkes korku ve şaşkınlıktan ne yapacağını şaşır-
mış. Sonunda kızı kendini toparlayıp, hastalandığını, kendilerinin de korktuğunu, kalabalığın onun için toplandığını söylemiş. Dışarda onu yıkamak için hazırlanan suyu dökmüşler. Güllü bu olaydan sonra yedi, sekiz yıl sapasağlam yaşadı.”

6. “Bu olayı bana bir zamanlar babam anlatmıştı. Babama da asker arkadaşı anlatmış.

Arkadaşı bir sokaktan geçip giderken evlerden birinde bir ağıt varmış. Ağlama sesleri dikkatini çekmiş ne var diye sorunca evdekiler çok sevdikleri birinin öldüğünü söylemişler.

Adam ölünün yıkandığı suyu kapıdan akarken görünce; Ben o mevta'yı bir göreyim diye içeri girmiş. Ev halkına da ağlamayın bu evde ölü yok demiş. Tabii ağlayıp sızlananlar adamın ne dediğini anlamamışlar. İşte ölümüz avluda yıkıyor diye göstermişler.

O sırada gerçekten öldüğü sanılan adam canlanmış, kendine gelmiş. Meğer bir kriz geçiriyormuş. Ev halkı çok sevinmiş nasıl anladın, görmeden nasıl bildin diye sormuşlar adama.

O da açıklamış, meğer ölünün suyundan anlaşılıyormuş. Ölü yıkanan suda sabun köpürmezmiş. Sizin kapınızdan akan su normal insanın banyo suyu gibi köpüklü akıyordu, oradan tahmin ettim demiş. Ve o gün öldüğüne inanılan ve az daha gömülmeye gidecek olan kişi daha çok uzun yıllar yaşamış.”

7. “Ortaköy'de yün ve deri ticareti yapan Kürt Hüseyin adında birisi vardı. Kalp hastalığı olan bu adam bir gün dükkânında otururken kriz geldi ve yere yığıldı, doktora yetiştirildi fakat doktor adamın ölmüş olduğunu söyledi. Bizim burada kürtlerin bir huyları vardır, düğün olsun ölü olsun işi hemen bitirmek isterler. Bu işte de öyle yaptılar ve iki saat içinde ölüyü kefenleyip kaldırdılar. Kürt Hüseyin'in öldüğü günün akşamı başsağlığına gelenler gittikten sonra yatan horantadan oğlu Ali rüyasında babasını görmüş, baba Hüseyin: Oğlum, beni diri diri gömmelerine neden izin verdin, çıkar beni buradan” diyormuş, oğluna yalvarıyormuş. Ertesi gün Ali mezarı açmak için

âdet olduğu için müftüye danıştı, müftü ne düşündüyse mezarı açmasının sakıncalı olduğunu, buna izin veremeyeceğini söyledi. Babasının sağ olduğuna inanan Ali müftüyü dinlemeyip mezarı açmaya gidiyordu, fakat amcası buna engel oldu.

Amcasını kıramayan Ali fazla üstelemedi fakat bir kaç gün sonra gördüğü rüyadan sonra Ali uzun süre kendine gelemedi, bu kez babası Oğlum ben üç gün oturup seni bekledim, niye gelip beni almadın” demiş. Ali bunu da bize söyledi. Olay üzerinde fazla duran olmadığından unutulup gitti.”

8. “Tahminen 20 sene önce hamile bir kadın vefat etmiş. Kadın gömülmek üzere mezara götürülürken doktorun evinin önünden geçiyorlarmış. Doktorun oturduğu yerde ikinci katta imiş. Doktor da pencere kenarında uyuyormuş. Karısı içeri girer girmez pencereden cenazeyi görmüş ve hemen kocasını uyandırmış. Kocasını cenazeyi görünce dikkatle bakmış. Sonra hızla evden çıkarak cenazeyi durdurmuş. Cenazeyi indirin demiş, bu cenaze ölü değil demiş. Cenazeyi götürenler inanmak istememişler. Ama doktor olunca sözüne uymuşlar cenazeyi indirmişler, doktorun evindeki muayenehanesine götürmüşler. Doktor kadını muayene etmiş, muayene sonunda kalbin üzerine bir iğne vurmuş. Kadının kalbi çalışmaya başlamış. Yani dirilmiş. Kadının dirilmesini doktor şöyle anlatmış. Bu kadın hamile olduğu için karnındaki çocuk çeşitli hareketler yapıyormuş. Bu hareketleri sırasında çocuğun eli kadının kalbine denk gelmiş. Böylece kadının kalbi durmuş. Doktor iğneyi kadının kalbinin üzerine vurunca iğnenin ucu çocuğun eline değmiş, eline iğne batan çocuk elini çekince kalbi çalışmaya başlamış ve dirilmiş. Sonra çocuğunu falan doğurmuş. Normal yaşamasına devam etmiş. Doktor cenaze giderken kadının ölü olmadığını da şundan anlamış evinin ikinci katta olması nedeniyle tabutu üstten görebiliyormuş. Tabutun da üzeri açılmış. Kadın hamile olduğu için karnında kıpırdanmalar oluyormuş. Bunu farkedene doktor, kadının ölü olmadığını anlamış ve gerekli müdahaleyi yapmış.”

9. “Sivas’ın Kangal kazasının Hamal kütüğüne kayıtlı olan Mehmet Mumcu adındaki bir vatandaş, 40-45 yıl önce hiçbir hastalığa yakalanmadan ölüyor. Adamın suyu ısıtılıyor, mezarı kazılıp hazırlanıyor. Bu işlerin tamamlanması 1,5-2 saat sürdükten sonra cenaze kıpırdanmaya başlıyor.

Bu sırada köyün ileri gelenlerinden birisi, cenazedeki hareketi görünce adamın ölmediğini söylüyor, adamın nabzına bakıyor ve çok

hafif attığını hissediyor. Adamı tekrar yatağına kaldırıyorlar. Adam yarım saat sonra kendine geliyor. Bu arada köyde, ölüp de dirilen adamlar aynı gün doğduğu söylenen bir kadın ölüyor ve eşilen mezara o kadın konuluyor. Kadının hiçbir hastalığı olmadan aniden ölmesi köylüleri şaşırtıyor ve ölen kadının ruhunun dirilen adama geçtiği söylentisi çıkıyor.

Derleyenin Notu: Ölüp de dirilen adam 4 Nisan 1982 tarihine kadar yaşamış, bu tarihte ölmüştür.”

10. “Bi kadın oğluyunan geliniyenen barabar oturuymuş. Gel zaman git zaman kadın ölmüş, mezere gömmüşler. Gömüldüğü günün gecesini gapı çalınmış. Bi bakmışlar kadın geri gelmiş” Ben ölmedim, hortlamadım gapıyı açın” demiş. Emme gelinilen oğlu hortladı diye gorkmuş, gapıyı açmamışlar. Kadın gapıda yalvarıp durmuş, açmamışlar. Ertesi gece gene gelmiş, yine açmamışlar. Ondan sonra hocaya gidip danışmışlar. Hoca “Gapıya bi ciğ ciğer asın eğer gene gelirse ölmemiştir, ciğeri görünce gelmezse hortlaktır” demiş. Ciğeri asmışlar. O gece kadın yine gelmiş. Ciğeri görünce “Ben sizin bunu niye buraya astığınızı biliyon, emme ben ölmedim, hadi gapıyı açın” demiş. Onlar da gapıyı açmışlar. Kadın epeyce daha yaşamış.”

11. “Bu olay olduğunda ben 16 veya 17 yaşındaydım. Komşumuzda Fazilet isminde bir kadın vardı. Hastaydı. Hastalığı ne çeşitti unuttum. Bir gün Fazilet Abla hasta yatağında yatarken öldü; biz evlerinden gelen bağırtılara ulaştık. Anam bizi cenazenin olduğu odaya sokmadı. Ben dışarıda merdiven başında bekliyordum. Cenazenin alt evde suyu ısınyordu. Öbür odada ise kefeni biçilmiş dikilmeğe başlanmıştı. Birden bire ölünün yattığı odadan feryatlar gelmeğe başladı ve odadaki kadınlar dışarıya kaçışmaya başladılar. Sonradan anamın anlattığına göre, ölü canlanmış ve yattığı döşegin içinde doğrularak oturmuş. Kadınlar heyecanlarını attıktan sonra odaya girmişler, bu arada ben de anamla birlikte Fazilet Ablanın olduğu odaya girdim. Fazilet Abla döşegin içinde oturuyordu. Daha sonra Fazilet Abla “Niye benim kalktığımı görünce hepiniz teşşlanıp kaçtınız” dedi. O zaman çevredeki kadınlar Fazilet Ablaya olanı biteni anlattılar. O zaman Fazilet Abla biraz durdu sonra ben rüya mı gördüm acaba deyip gördüğü şeyi anlatmaya başladı. “Yattığım yerde iki tane iri yarı adam geldi. Kalk giyin gidiyoruz dediler? Ben nereye gidiyoruz? deyince soru sorma dediler. Kalktım giyindim? Ben yeşillik mi yeşillik, ağaçlık mı ağaçlık bir yere gördüler. Bahçede bir masa ve masanın başında öteki ikisinden daha iri bedenli bir adam oturuyordu. Bizim geldiğimizi

görüncü yüzünü döndü. Önünde kalın bir kitap vardı, onu karıştırmağa başladı. Karıştırdı karıştırdı sonra da adamlara dönerek "ben sizden bunu istemedim bunun bitişik komşusu olan adamı getirin" dedi. Sonra o iki iri yarı adam beni kollarımdan tutup eve getirdiler."

Aradan bir iki saat geçmiş geçmemişti ki birden Fazilet Ablanın bitişik komşusundan bir çığlık yükseldi sanki kıyamet kopuyordu. Millet oraya vardığında, komşudaki adamın öldüğünü gördüler. Fazilet Abla anlattığında yalan gelen olaylara inandılar. Tabii ben de bu arada hayretler içinde kalmıştım. Hiç unutmam bu olaydan sonra Fazilet Abla dört yıl kadar yaşadı."

12. "Bi gün adamın biri tanıdık bi esnafın dükkanına uğruyo "Senin ortağın nerede" diyi soruyo. Adam da "öldü" diyo. Neyse aradan üç beş gün geçiyo aynı gişi gene geliyo öldü denilen adamı orada görüyo, ortağına diyoku hani öldüydü o da diyoku "Öldü ama mezarda canlanmış guvvetli olduğu için mezarı açmış gelmiş ki garısıyla gardeşi malını üleşiyolarmış" "Ben ölmedim malımızı üleşmeyin demiş ve eve oturmuş. İşte bundan 25, 30 sene evvel böyle bişi oldu."

13. "Bir adamın kalbi varmış. Sabahın önünde ölmüş. O günü öğleden sonra defnetmişler. Aynı öldüğü gece kabirden bir ses çıkmış. Oradan geçenler sesi duymuşlar, kabrin yanına gelmişler. Sesin kabirden geldiğini anlamışlar. Cesaret edip açamamışlar. Ertesi gün sahiplerine haber vermişler, sahipleri kabiri açmışlar. Açınca, adamın kefeninin yırtılmış olduğunu görmüşler. Adam çıkmak için çırpırken kan revan içinde kalmış, her tarafı parçalanmış. Çırpına çırpına yeniden ölmüş. Hoca da, -Onun mükedderatı böyle, diye yeniden gömdürmüş. Bu olayı da karısına duyurmamışlar."

14. "Bir kadının gelini varmış. Balık yiyormuş. Kaynanasının geldiğini duyunca hepsini ağzına atmış. Kılıcı boğazına takılmış ve kendinden geçmiş. Öldü diye gelini gömmeye götürmüşler. Yıkamışlar, tabuta koymuşlar ve mezarlığa gitmişler. Mezara yerleştirirken gelinin amcasının cüzdanı mezara düşmüş ve amcası bunu farketmemiş. Ölüyü gömüp tekrar eve geri gelmişler. Nice zaman sonra amcası cüzdanını kaybettiğini farketmiş aramış, bulamayınca mezarlıkta düşürmüş olabileceğini düşünerek hocayla birlikte mezarlığa gitmiş. Mezarı açmışlar, adam inmiş ve gelinin boğazına basmış. Kılıcık aşağıya inmiş ve gelin yerinden doğrulmuş. Bunu gören amcası çok korkmuş ve soluğu evde almış. Arkasından gelen gelin olanları anlatmış; bu arada amcasının da dili tutulmuş".

15. "Çıldır'ın Cambaz köyünde eniştem Nesip'in başından geçmiş; ondan ve ev halkından duydum.

Nesip hastalanıyor bir müddet yatıp ölüyor, yıkamıyor, kefenleniyor, mezarını hazırlıyorlar, tabuta koyup evden dışarı çıkarken adam uyanıyor. Diline selevatını getirip beni nereye götürüyorsunuz deyince herkes şaşırıp korkuyorlar sonra toparlanıp sen öldün 24 saat oldu biz de yıkayıp seni gömmeye götürüyorduk diyorlar, adam olur mu böyle şey ben uyuyordum uyandım diyor ve ondan sonra 30 sene yaşıyor."

16. "15-20 sene evvel Trabzon'da zengin 3 kardeşten bir tanesi ölmüş. Ölüyü defnetmişler. Bu ölen zengin kişiyi de çok seven birisi varmış. Ben demiş bu gece mezarlıkta bunun başında bekliyeceğim. Bana çok iyilikleri oldu. Böyle iyi birisi ölemez. Öldüğüne inanmıyorum demiş. Gece mezarı başında beklemeye başlamış. Mezarlıkta ayrıca mezar bekçisi de varmış. Aradan bir müddet geçtikten sonra mezarın içinden sesler duymaya başlamış. Önce bu seslere bir anlam verememiş. Bakmış sesler hâlâ devam ediyor. Doğruca bekçinin yanına koşmuş. Mezardan sesler geldiğini söylemiş. Bekçiyle beraber tekrar mezarın başına geldiklerinde sesler kesiksiz devam ediyormuş. O sırada yoldan geçen bir arabayı durdurmuşlar. İçindeki 2 kişiden de yardım etmelerini istemişler. 4 kişi mezarı açmışlar. Kefenin içerisinde öldü sandıkları adamın diri olduğunu görmüşler. Hepsi de hem sevinmişler, hem de şaşırılmışlar. Bilhassa öldüğüne inanmadığı için gece başında bekleyen adam o kadar çok sevinmişti ki. "Zaten senin öldüğüne inanmamıştım. Bunun için başında bekliyordum" falan demiş.

Sonra sabahleyin hep beraber taksiyle şehre inmişler. Öldü sanılan adamın kardeşlerinin bulunduğu kahveye gitmişler. Arabayı durdurmuşlar. Yeniden yaşama başlayan bu iyi insanı arabada bırakıp kahveye girmişler. Hemen kardeşlerinin yanına giderek,

— Ölen kardeşinizi sever miydiniz? diye sormuşlar. Öbürleri de.

— Tabii severdik diye cevap vermişler. Bunun üzerine ölüyü mezardan çıkaranlar;

— Kardeşinizi size geri getirsek bize ne verirsiniz? diye sormuşlar. Onlar da, "Bizim kardeşimiz öldü. Sen nasıl geri getireceksin" demişler. Diğerleri "Siz ona karışmayın, ne vereceğinizi söyleyin" demişler. Tabii ölen kardeşlerinin geri geleceğine inanmadıkları için: "Ne isterseniz veririz. Hatta servetimizi bile bağışlayabiliriz size,, demişler. Ölen iyi kalbli insanı seven arkadaşı böyle bir şeyi kabul etmez haliyle...

“Biz servet falan istemiyoruz. Bize birer takım elbise yapiverin yeter” demiş. Ölünün kardeşleri kabul etmişler. Aralarında anlaşma sağlandıktan sonra, ölüyü getirenler: “Öyleyse dışarı çıkın da, arabanın içinde kardeşinizi görün” demişler. Merakla dışarı çıkan ölünün kardeşleri, sağ olarak kardeşlerini görünce sarmaş dolaş gitmişler. Sonra kardeşlerinin kalp hastası olduğu için ölmeden mezara gömdüklerine kani gelmişler. Gerçekten de öyleymiş. Kalp hastası olduğu için kalbi bir müddet duran bu iyi insanın, mezarda iken kalbi çalışmaya başlamış.

DERLEMELERLE İLGİLİ NOTLAR:

M)

1.

- a) Hatice Adıgüzel,
- b) 1919, İstanbul, ilk okul mezunu, ev hanımı,
- c) Anlattığını, yirmi-yirmibeş yıl kadar önce Sinoplulardan ve kocasından duymuş.
- d) Ankara, 22 Mart 1982, Özgür Çimen.

2.

- a) İlhan Yavuzer,
- b) Kars, 1914 Subay.
- c) Anlatıyı annesi Nimet Yavuzer'den dinlemiş (olay Kars'ta geçiyor)
- d) Ankara 5 Eylül 1980, Zeynep Emirhasanoğlu.

3.

- a) Halit Anakor
- b) Bingöl, 1914, ilk okul, bahçıvan.
- c) Anlattığını 1943'te Bingöl'de kirvesi M. Ali Altay'dan duymuş.
- d) Diyarbakır, 27.8.1979, Nedim Ateşsönmez.

4.

- a) Ali Kaçmaz
- b) Amasya, 59 y., ilk okul, çiftçi.

- c) Gençliğinde komşularından.
- d) Amasya, 17 Haziran 1990, Nevzat Gözaydın.

5.

- a) Hatice Özer
- b) Bolu, 1932, ilk okul, ev kadını
- c) Bolu'da 1950'lerde komşularından duymuş
- d) Ankara, 14.3.1982, Muzaffer Evcı.

6.

- a) Hüdai Kasap (Kasap)
- b) Bursa-Orhangazi, Yeni Gürler Köyü, 1949, çiftçi
- c) Kendi başından geçmiştir
- d) Yeni Gürle köyü, 12.8.1979, Zeki Taktaklar.

7.

- a) Kadriye Coşar
- b) Çankırı, Çerkeş, 49 yaşında, tahsili yok, ev hanımı
- c) Çerkeş, Bayındır köyü, 30 sene önce olaya tanık
- d) Ankara, 21.4.1982, Birşat Akyazılı.

8.

- a) Hamit Kabasakal
- b) Oylum köyü, Kilis, 75 y., çiftçi
- c) Kendi başından geçmiştir
- d) Kilis, Eylül 1979, Mahmut İhsan Kanmaz.

9.

- a) Metin Öztürk
- b) Söke, 1941, tahırat kâtibi
- c) "Babam kendi görmüş, çocukluktan beri duyarım babamın yaşı 98, hâlâ anlatır."
- d) Söke, 11.8.1979, Yaşar Kökver.

P) 1.

- a) Burhan Uçar
- b) Doğubeyazıt, 1934, tahsilsiz, serbest ticaret
- c) Anlattığı olay Doğubeyazıt'ta yaşanmış bir olay
- d) Doğubeyazıt 15 Eylül 1979 Osman Algül.

2.

- a) Şükrü Öncel
- b) Bucak 1927 ilk okul mezunu, boş.
- c) Anlattığını kendisi biliyor.
- d) Bucak 15 Ekim 1979, Osman Algül.

3.

- a) Müesser Gönültaş
- b) Şavşat, 1937, Lise mezunu, kamu kuruluşunda görevli
- c) İstanbul'da, 1968 yılında, Hasan Hiçkorkmaz'dan dinlemiş.
- d) Ankara, 4.4.1982, Kamuran Zeren.

4.

- a) Nedim Zeren
- b) Ankara, 1929, Orta okul mezunu, emekli
- c) Ankara'da, 1955 yılında, aynı mahallede bu olayı yaşamış.
- d) Aydınlıkevler / Ankara, 17.3.1982, Kamuran Zeren.

5.

- a) Mediha Önal,
- b) Niğde, 1925, ilk okul mezunu, ev kadını,
- c) Anlattığını, on yıl önce Niğde'de kendisi yaşamış.
- d) Niğde, 21 Şubat 1982, Özgür Çimen.

6.

- a) Şahide Gönen
- b) Niğde-Bor, 1921, ilk okul mezunu, ev kadını.
- c) Bor'da 1935 yılında babasından dinlemiş
- d) Ankara, 20.8.1980, Nurdan Aydoğan (Gönen).

7.

- a) Remzi Arslan
- b) Niğde, 1942, tahsilsiz, emekli işçi
- c) 1978'de Niğde'de kendi tank olmuş
- d) Niğde, 15.7.1985 Nevzat Gözaydın.

8.

- a) Osman Gökcalp
- b) Bucak 1934, ilk okul mezunu, çöpçü.
- c) Anlattığını Bucak'ta 1965 yılında kahvede otururken bir sohbet sırasında Osman Soysal'dan duymuş.
- d) Bucak, 23 Eylül 1979, Osman Algül.

9.

- a) Haydar Kızılırmak
- b) Sivas, 63 y., okur yazar, çiftçi
- c) 1965'ten bu yana sık sık çevredekilerden
- d) Ankara, Mayıs 1982, Mustafa Yıldırım.

10.

- a) Şükran Tamer
- b) Bolvadin, 45 yaşında, ilk okul mezunu, ev kadını
- c) Bolvadin'de Şerife Börekçi'den geçen yıl duymuş.
- d) Bolvadin, 29 Mart 1982, Şerife Doğruöz.

11.

- a) Münevver Uyanık (Abbas Münevver)
- b) Gaziantep, 71 y., tahsilsiz, ev kadını
- c) Gaziantep'te 1927'de kendi başından geçmiş; oda içindeki olayları annesinden dinlemiş.
- d) Gaziantep, 4.2.1982, M. Mesut Uyanık.

12.

- a) Ömer Alkış (Sarı Ömer)
- b) Kızılcahamam 1932, ilk okul, bahçıvan
- c) Ankara'da 1955'te Ahmet Erkoç'tan
- d) Ankara, Şubat 1982, Mehmet Pekkan.

13.

- a) Emine Uzun
- b) Zonguldak, 44 y., ilk okul, ev kadını

- c) Zonguldak'ta çocukluğunda duymuş
- d) İstanbul, 20.2.1982, Şefika Uzun.

14.

- a) Fehmiye Dilek
- b) Bulgaristan doğumlu, 77 y., tahsilsiz
- c) Annesinden yıllar önce duymuş
- d) Ankara, 12 Nisan 1984, Nevzat Gözaydın.

15.

- a) Cihangir Işık (Dadalıgil)
- b) Cala köyü, Çıldır, Kars 1331, ilk okul, su ustabğından emekli
- c) Çıldır'ın Cambaz köyünde eniştem Nesip'in kendinden ve ev halkından duydum, 35 sene kadar oldu
- d) Ankara, 3 Kasım 1979, Ali Güç.

16.

- a) Tahir Aydın
- b) Bucak, 1950, ilk okul mezunu, terzi
- c) Anlattığını babasından duymuş. Babası da askerde iken 1950-1955 seneleri arasında bir asker arkadaşından dinlemiş
- d) Bucak, 10 Ekim 1979, Osman Algül.